

Izvorni naučni rad

Primljeno 5. 10. 2017, prihvaćeno za objavljivanje 24. 10. 2017.

Mr. Jakub Hasić

Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona
jakubh.pol@gmail.com

Prof. dr. sc. Izet Pehlić

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici
izet.pehlic@gmail.com

Doc. dr. sc. Orlić Suad

Ministarstvo unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona
suad.orlic@gmail.com

**SOCIJALNO PEDAGOŠKA ANALIZA ODNOSA
KVALITETA SOCIJALNE PODRŠKE I
DELINKVENTNOG PONAŠANJA MALOLJETNIKA**

Sažetak

Cilj ovog istraživanja bio je da se, nakon procjene kvalitete socijalne podrške od strane maloljetnih delinkvenata, ustanovi odnos između socijalne podrške i delinkventnih oblika ponašanja maloljetnika.

U istraživanju su korišteni metod teorijske analize i deskriptivno-analički Survey metod. Od istraživačkih instrumenata korišteni su Skala stepena socijalne podrške (Abbey, Abramis i Caplan, 1985) i Upitnik samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja (Ručević, Ajduković i Šincek, 2009).

Istraživački uzorak činilo je 205 maloljetnika sa područja Zeničko-dobojskog kantona koji su u svome životu počinili barem jedno krivično ili prekršajno djelo.

Rezultati istraživanja pokazali su da maloljetni delinkventi sa višim stepenom socijalne podrške u statistički značajno manjoj mjeri manifestiraju sve oblike delinkventnog ponašanja: prekršajna i lakša delinkventna ponašanja, nepoželjna normativna ponašanja, rizična spolna ponašanja, korištenje ili zloupotrebu psihoaktivnih tvari, nasilnička ponašanja u bliskim odnosima, teže krađe, provale i razbojništva, te suicidalna i autoagresivna ponašanja.

Izdvojen je zaključak kako je osnaženje kvaliteta socijalne podrške u funkciji prevencije delinkventnog ponašanja maloljetnika.

Ključne riječi: socijalna podrška, maloljetna delinkvencija, faktori rizika, prevencija poremećaja u ponašanju

Uvod

Kvalitet života maloljetnika u odnosu na sve faktore maloljetničke delinkvencije najbolje se može sagledati kroz kvalitet i način odgoja djece u porodici, čemu se u kriminološkim i drugim istraživanjima daje značajno mjesto. U istraživanju koje je proveo Burt (Buljubašić, 2008: 70) utvrđeno je da je u ispitivanom uzorku maloljetnika bilo oko pet puta više onih sa neadekvatnim odgojem nego u kontrolnoj grupi nedelinkvenata, pri čemu neadekvatan i nekvalitetan odgoj podrazumijeva strogo, popustljiv ili pomanjkan odgoj, usljed čega imamo odgojno zapušteno, zanemareno ili razmaženo dijete, što su sve predisponirajuće determinante za devijantno i, kasnije, delinkventno ponašanje proisteklo iz niskog kvaliteta odgoja.

Pored ovog parametra, nizak kvalitet života u kontekstu navedenih faktora maloljetničke delinkvencije može se dovesti u vezu i sa negativnim utjecajem obrazovne ustanove i faktora tokom boravka maloljetnika u obrazovnoj ustanovi poput vršnjačkih grupa, kao i sa utjecajem raznih medijskih aparata i literature, te utjecajem lošeg rada sa djecom i njihovom navikavanju za adekvatno korištenje slobodnog vremena.

U tom smislu, osnovni odgojno-obrazovni faktori maloljetničke delinkvencije koji proizilaze iz niskog kvaliteta života su: porodica, škola, slobodno vrijeme, utjecaj medija i literature, utjecaj ulice i drugih faktora.

Najprije, kvalitet života maloljetnika mjeri se funkcionalnošću porodice u svim segmentima življenja. U tom smislu, u funkcioniranju porodice egzistiraju različiti problemi, počev od emotivnog neslaganja roditelja (svađe, netrpeljivost, tuče), socijalnih i ekonomskih problema (zaposlenost, stambeno pitanje, niska lična primanja i siromaštvo itd.), raspad porodice (razvod, smrt jednog ili oba roditelja, odlazak na rad u inozemstvo jednog ili oba roditelja i sl.), zlostavljanje djece zbog roditeljske socijalne ili emocionalne nezrelosti, bolesti i slično (seksualno zlostavljanje djece, tjelesno kažnjavanje, maltretiranje itd.), zanemarivanje djece i njihovo prepuštanje utjecajima lošeg društva i vršnjaka sa negativnim, devijantnim, obrascima ponašanja. Dakle, loš kvalitet života proizilazi prvenstveno iz dezorganizirane

porodice koja ne funkcionira na socijalno prihvatljiv način, u skladu s vrijednosnim sistemom društva (Nikolić i Joksić, 2011: 49).

Također, asocijalno i sociopatološko ponašanje djece i maloljetnika kao rezultat niskog kvaliteta života se prvenstveno dovodi u vezu sa odrastanjem u porodicama sa poremećenim odnosima i poremećenom strukturom, gdje su djeca, usljed takvog porodičnog načina življenja roditelja, najčešće odgojno zanemarena, te se kod te djece javlja motiv da se identificiraju sa roditeljima u socijalno neprihvatljivom stilu življenja i odavanju raznim oblicima sociopatološkog ponašanja. S tim u vezi, poremećaj u ponašanju djece i maloljetnika u vidu sociopatološkog i delinkventnog ponašanja često se dovodi u vezu sa asocijalnim ponašanjem odraslih članova porodice, tako da u takvim porodicama postoji opravdana opasnost da će se prisustvo sociopatoloških oblika ponašanja negativno odraziti na ukupan razvoj djeteta. To je kontekst u kojem dijete ne doživljava potrebnu socijalnu podršku u odrastanju i nošenju sa različitim izazovima. Naime, prepuštanje roditelja asocijalnim oblicima ponašanja dovodi do narušavanja međuljudskih odnosa, zanemarivanja i odgojne zapuštenosti djece, do nepružanja kvalitetne socijalne podrške u odrastanju, tako da roditelji postaju loš odgojni uzor vlastitoj djeci. U takvim porodicama najčešće dolazi do jednog od najtežih oblika ugrožavanja socijalne adaptacije, manifestiranog kroz navođenje djece na vršenje različitih krivičnih djela. Djeca se identificiraju s roditeljima i bivaju uvedeni u različite vidove asocijalnog ponašanja (Jašović, 1991: 246).

Pored porodice kao primarnog socijalnog konteksta socijalne podrške za mladu osobu, kao značajan socijalni kontekst se izdvajaju ulica, društvo vršnjaka, bliske osobe. Negativan utjecaj ulice na pojavu delinkventne aktivnosti manifestira se najčešće preko raznih delinkvenata koji vrše takav utjecaj naročito na mlađe članove društva. Povećana mogućnost utjecaja ulice na kriminalno ponašanje je naročito prisutna u odnosu na djecu iz porodica u kojima nisu kvalitetno uređeni odnosi i u kojima djeca ne dobivaju kvalitetnu socijalnu podršku, porodicama sa lošim ekonomskim statusom, te porodica u kojima preovladavaju sociopatološki životni stilovi. Djeca iz takvog primarnog socijalnog konteksta su djeca u riziku i izložena su opasnosti da na ulici budu integrirana u različite delinkventne grupe. Taj kriminalni utjecaj ogleda se u nastojanjima kriminalaca da pridobiju odgojno zanemarenu djecu,

labilne i osobe bez zanimanja, a sve u funkciji njihovog regrutiranja za činjenje različitih krivičnih djela (Petrović i Meško, 2004: 155).

Za mlade posebno je teška situacija onda ako, nakon lošeg primarnog socijalnog konteksta, u vršnjacima i bliskim prijateljima ne dobiju pravi kvalitet socijalne podrške za prosocijalno ponašanje i životni smisao. Stoga je istraživački fokus u ovom istraživanju bio usmjeren na relaciju socijalne podrške i delinkventnog ponašanja maloljetnika sa područja Zeničko-dobojskog kantona kod kojih su registrirani neki oblici rizičnog i delinkventnog ponašanja.

Metod

Cilj ovog istraživanja bio je da se, nakon procjene kvalitete socijalne podrške od strane maloljetnih delinkvenata, ustanovi odnos između socijalne podrške i delinkventnih oblika ponašanja maloljetnika. Pošlo se od pretpostavke kako ne postoji statistički značajna povezanost socijalne podrške i delinkventnih oblika ponašanja maloljetnika. Po svojoj naravi, istraživački postupak je deskriptivni neeksperimentalni. U radu su korišteni metod teorijske analize i deskriptivno-analički Survey metod. Od istraživačkih tehnika, korišteno je anketiranje i skaliranje.

Od istraživačkih instrumenata, korišteni su: Skala stepena socijalne podrške (Abbey, Abramis i Caplan, 1985) i Upitnik samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja (Ručević, Ajduković i Šincek, 2009). Provjerili smo pouzdanost Skala stepena socijalne podrške i na našem uzorku Cronbach alpha iznosi $\alpha=,944$, te pouzdanost Upitnika samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja i na našem uzorku Cronbach alpha iznosi $\alpha=,951$, što upućuje na zadovoljavajuću pouzdanost skale i upitnika.

Iz populacije maloljetnika sa područja Zeničko-dobojskog kantona kod kojih su registrirani neki oblici rizičnog i delinkventnog ponašanja izdvojen je uzorak od 205 maloljetnika. Radi se o maloljetnicima životne dobi od 14 do 18 godina života, koji su u svome životu počinili barem jedno krivično ili prekršajno djelo.

Rezultati istraživanja

Prije predstavljanja istraživačkih rezultata o kvalitetu socijalne podrške i zastupljenosti oblika rizičnog i delinkventnog

ponašanja maloljetnika, utvrđeni su osnovni statistički parametri i parametri deskriptivne statistike. U tabelarnom prikazu koji slijedi predstavljene su ostvarene prosječne vrijednosti na Skali stepena socijalne podrške i subskalama Upitnika samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja.

Tabela 1. *Rezultati deskriptivne statistike*

Varijable	N	Minimum	Maksimum	Aritmetička sredina	Standardn devijacija
Stepen socijalne podrške	205	8,00	27,00	15,610	2,521
Prekršajna i lakša delinkventna ponašanja	205	11,00	27,00	18,527	3,976
Nepoželjna normativna ponašanja	205	7,00	24,00	16,985	2,488
Rizična spolna ponašanja	205	4,00	16,00	9,971	3,513
Korištenje ili zloupotreba psihoaktivnih tvari	205	6,00	20,00	12,742	3,351
Nasilničko ponašanje u bliskim odnosima	205	5,00	10,00	5,781	1,360
Teža krađa, provale, razbojništvo	205	6,00	18,00	9,981	2,753
Suicidalna i autoagresivna ponašanja	205	3,00	5,00	3,620	0,729

Kvalitet socijalne podrške mladima

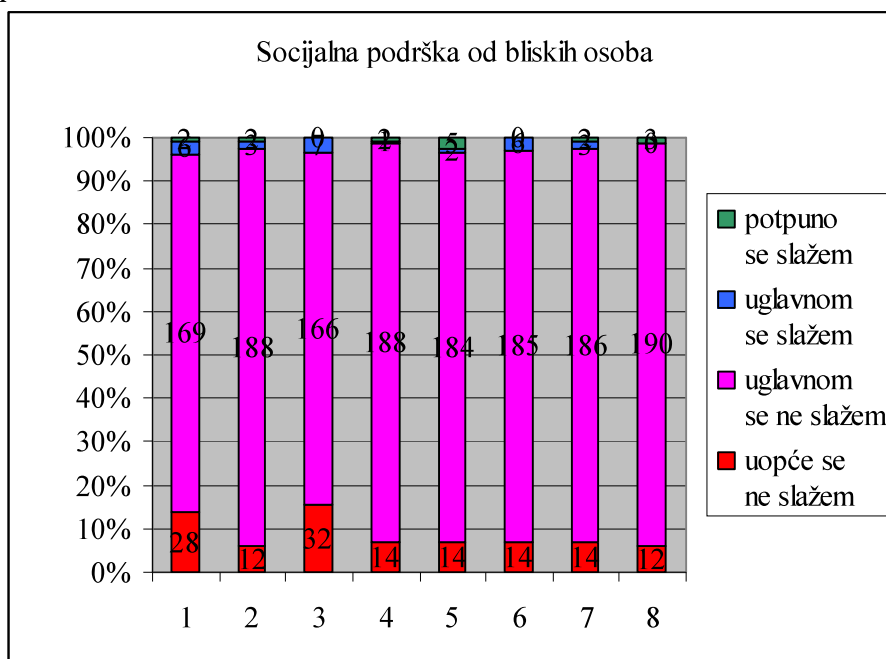
Ovaj kvalitet u najvećoj mjeri proizilazi iz adevatnog odnosa roditelja kao nosilaca porodice prema svojoj djeci. Nužan uvjet za viši kvalitet socijalne podrške kod maloljetnika jesu adekvatna osjetljivost i responsivnost roditelja u smislu njihovog praćenja djetetovog ponašanja i prepoznavanja djetetovih potreba, te komplementarnog reagiranja roditelja u pravcu zadovoljavanja dječijih potreba (Lyon, Ruth i sar., 1987: 223–232).

Socijalnu podršku kod srednjoškolaca istraživali smo uz pomoć Skale stepena socijalne podrške (Abbey, Abramis & Caplan, 1985), koja se sastoji od 8 tvrdnji, a koje se odnose na percipiranu socijalnu podršku koju srednjoškolci primaju od njima bliskih osoba.

Slijedi analiza i interpretacija istraživačkih rezultata.

Rezultati istraživanja (grafikon 1) pokazali su da maloljetni prijestupnici ne iskazuju zadovoljstvo socijalnom podrškom od njima bliskih osoba. Ova dimenzija odnosi se na mehanizme osam tvrdnji koje predstavljaju percipiranu socijalnu podršku koju srednjoškolci primaju od njima bliskih osoba npr. (*Govore stvari koje vam podižu samopouzdanje, Pokazuju da im je stalo do vas*

kao osobe, Pokazuju da razumiju vaše misli i osjećaje, itd.). Ispitanici su na skali od četiri stepena procjenjivali u kojoj mjeri su im bliske osobe pružale podršku (1-nikad, 2-rijetko, 3-često i 4-uvijek). Tako je, prema rezultatima ispitanika, na svih osam tvrdnji nivo slaganja bio uglavnom negativan. Da im bliske osobe *rijetko* pružaju ohrabrenje potvrdilo je 169 mladih osoba. Istim nivoom slaganja odgovorilo je njih 188 na pitanje, koliko im bliske osobe daju korisne informacije, te 184 - da bliskim osobama nije stalo do njih kao osobe. Zabrinjavajući je podatak da je samo 10% ispitanika prema nivou slaganja *često* na svih osam tvrdnji odgovorilo kako im bliske osobe pružaju kvalitetnu socijalnu podršku.

LEGENDA: Molimo, procijenite u kojoj mjeri vama bliske osobe

1. pružaju vam ohrabrenje	5. pokazuju da im je stalo do vas kao osobe
2. daju vam korisne informacije	6. pokazuju da razumiju vaše misli i osjećaje
3. govore stvari koje vam podižu samopouzdanje	7. pružaju vam direktnu pomoć, odnosno daju vam stvari koje trebate
4. slušaju vas kad trebate s nekim razgovarati	8. Razgovarate li s vama bliskim osobama kada ste zbog nečeg uznemireni, nervozni ili depresivni?

Grafikon 1. Kvalitet socijalne podrške kod maloljetnika

Navedeni istraživački rezultati pokazuju izrazito nizak nivo socijalne podrške mladih od strane njima bliskih osoba, a prvenstveno roditelja. Uzrok ovakvih negativnih parametara kvaliteta socijalne podrške mladih osoba nalazi se najprije u nedovoljnoj afektivnoj povezanosti, te nedostatku osjetljivosti i responsivnosti roditelja za individualne potrebe djeteta, što producira roditeljsku nezainteresiranost za ulaganje energije u percepciju dječijih potreba i problema sa kojima se suočavaju u svojim aktivnostima, što se može dovesti i u interakciju sa još jednim faktorom kvaliteta života maloljetnika a koji se odnosi na roditeljski nadzor djeteta. Evidentno je iz prezentiranih podataka da nedostatak socijalne podrške mladima od strane roditelja proizilazi, pored navedenih faktora, i iz njihove nedovoljne supervizije djetetovih aktivnosti u najširem smislu riječi. Samo pozitivnom, senzitivnom, responsivnom i otvorenom komunikacijom stvara se odnos povjerenja između roditelja i mlade osobe, što stvara prostor za saradnju i aktivnu podršku mladim osobama od strane roditelja. Provedena istraživanja pokazuju da se nedostatak socijalne podrške mladima od bliskih osoba, kroz nedovoljno prepoznavanje djetetovih potreba i uključivanje u rješavanje problema, dovodi u kauzalnu vezu sa antisocijalnim ponašanjem mladih (Patterson i sar, 1992).

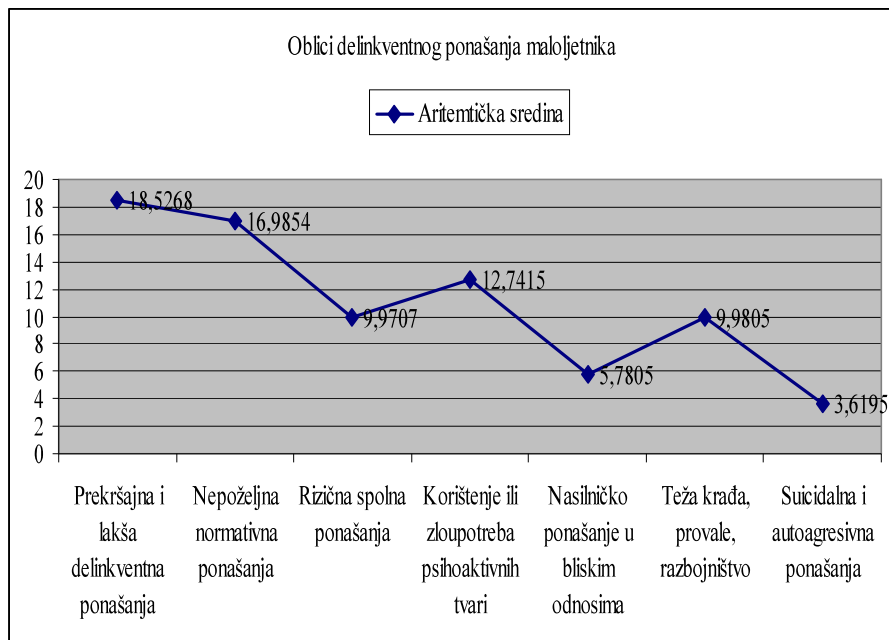
Nedovoljan kvalitet socijalne podrške maloljetnicima kroz ove dvije karakteristike roditelja dovodi kod djeteta do smanjivanja njegove moći ovladavanja sobom i svijetom u cilju zadovoljavanja svojih potreba (uključujući i potrebu za afektivnom vezanošću), usljed čega dijete češće doživljava sukob između svojih akcija i okoline, što smanjuje osjećanje njegove prihvaćenosti u svijetu te sigurnosti i efikasnosti u samostalnim akcijama. Nedovoljna socijalna podrška kod maloljetnika postaje naročito istaknut faktor rizika antisocijalnog ponašanja u situacijama koje nisu dobro regulirane spoljašnjim pravilima, u kojima je najbolja reakcija ona koja je određena osjetljivošću za dijete, a ne spoljnim regulativama (Hrnčić, 2003).

Značajno je istraživanje Petersona i Stautamer Loubera (Patterson & Stouthamer-Loeber, 1984: 1299–1307) koje pokazuje da podrška djetetu od strane roditelja i djetetova procjena potkrijepljenja za prosocijalno ponašanje koje mu daju roditelji imaju značajnu negativnu korelaciju sa delinkventnim načinom života.

Oblici rizičnog i delinkventnog ponašanja maloljetnika

Brojni stručnjaci koji se bave ponašanjem djece i mladih susreću se s mnogim nedoumicama kada žele definirati i klasificirati vrlo specifičan i kompleksan pojam kao što su rizična ponašanja mladih. Rizična ponašanja su sva ona ponašanja koja nastaju usljed izloženosti djeteta različitim okolnostima svakodnevnog života koje su nepovoljne za njegov pravilan rast i razvoj. Ricijaš i saradnici (2010: 46) navode da bismo kao rizično mogli definirati ono ponašanje mlade osobe koje povećava vjerovatnost nekog specifičnog neželjenog rezultata, koje ima potencijalno negativne posljedice na osobu koja manifestira takvo ponašanje, njegovu okolinu, te nepovoljno djeluje na daljnji psihosocijalni razvoj te mlade osobe, odnosno povećava vjerovatnost razvoja poremećaja u ponašanju. Jessor (1991: 597–605) smatra da je rizično ponašanje svako ponašanje koje može ugroziti fizičko i psihosocijalno zdravlje i razvoj adolescenata, a to je konzumiranje štetnih tvari, rizično seksualno ponašanje, antisocijalno ponašanje i delinkvencija. U ova ponašanja ubrajamo i devijantne forme ponašanja kao put ka delinkventnom ponašanju, kao npr. bježanje od kuće ili iz škole, ili isključenje iz škole usljed lošeg vladanja. Kada su u pitanju delinkventna ponašanja mladih, ona se ispoljavaju u formi krivične delinkvencije, odnosno činjenja krivičnih djela, i u formi prekršajne delinkvencije, odnosno činjenja prekršaja protiv javnog reda i mira od strane maloljetnika. Ovaj fenomen delinkventnog ponašanja maloljetnika koji se odnosi na ponašanje koje je u suprotnosti sa pozitivnim zakonskim normama i prevalentnim socijalnim normama se terminološki različito upotrebljava u naučnim, teorijskim i praktičnim okvirima (Hrnčić, 2009: 19).

Rizična i delinkventna ponašanja maloljetnika istraživali smo uz pomoć Upitnika samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja (Ručević, Ajduković i Šincek, 2009), koji se sastoji od 42 ajtema, a koji se odnose na: 1. prekršajna i lakša delinkventna ponašanja, 2. nepoželjna normativna ponašanja, 3. rizična spolna ponašanja, 4. korištenje ili zloupotreba psihoaktivnih tvari, 5. nasilničko ponašanje u bliskim odnosima, 6. teške krađe, provale i razbojništvo i 7. suicidalna i autoagresivna ponašanja. Slijedi grafički prikaz i analiza.

Grafikon 2. *Oblici delinkventnog ponašanja maloljetnika*

Na osnovu uvida u aritmetičke sredine dobivene na navedenim subskalama (grafikon 2 i tabela 1), ustanovljeno je da maloljetni delinkventi u različitoj mjeri manifestiraju ispitivane oblike delinkventnog ponašanja. Rezultati istraživanja pokazali su kako su kod ispitivanih maloljetnih delinkvenata najzastupljenija prekršajna i lakša delinkventna ponašanja; slijede nepoželjna normativna ponašanja; korištenje ili zloupotreba psihoaktivnih tvari; teža krađa, provale, razbojništvo; rizična spolna ponašanja; nasilničko ponašanje u bliskim odnosima, i posljednja su suicidalna i autoagresivna ponašanja.

Istraživački rezultati pokazuju da je najveća incidencija prevalentne zastupljenosti maloljetnika u imovinskim inkriminacijama u vidu krađe i kupovine ukradenih stvari, te u nasilnim aktivnostima poput razbijanja i skidanja dijelova sa automobila ili drugih stvari, te učešće u navijačkim grupama kao devijantnim subkulturama koje manifestiraju elemente nasilja.

Aktivno učešće maloljetnika u nepoželjnim normativnim ponašanjima je zabrinjavajuće i upozoravajuće sa aspekta delinkventnog ponašanja maloljetnika jer su ovi vidovi devijantnog ponašanja česti prediktori i rizikofaktori za buduće delinkventno ponašanje maloljetnika. Naime, provedena istraživanja i analize

ukazuju na kauzalnu povezanost ovih vidova devijantnog ponašanja sa maloljetničkom delinkvencijom jer se, prema evidencijama iz provedenih istraživanjima, u velikom postotku među maloljetnim delinkventima nalazilo onih koji su bježali iz škole i konzumirali alkohol, uključujući i prisutnost drugih navedenih oblika devijantnog ponašanja (Nikolić i Joksić, 2011).

Rezultati istraživanja o aktivnom učešću maloljetnika u rizičnom seksualnom ponašanju, nažalost, zorno pokazuju da je odgojna uloga porodice, sa posebnim akcentom na moralnu sferu, značajno zakazala. Ovaj faktor se nadovezuje na faktor roditeljske kontrole, te se može reći da je nedovoljan roditeljski nadzor ili supervizija u kauzalnoj vezi sa ovim vidom ponašanja. Naime, provedena istraživanja pokazuju da nedovoljna roditeljska kontrola ponašanja djeteta doprinosi većoj sklonosti djeteta ovom vidu rizičnog ponašanja (Wolf i Crocket, 2011).

Naši istraživački rezultati, kao i rezultati ranije provedenih istraživanja, pokazuju da maloljetnici u značajnom procentu konzumiraju razne vrste lahkih droga. Rezultati ranijih istraživanja pokazuju da među ključnim faktorima koji mogu dovesti osobu do toga da počne konzumirati drogu jesu sveukupna društveno-ekonomska stvarnost prožeta posljedicama rata, u kojoj živi cjelokupna populacija bh. društva, negativan utjecaj užeg i šireg okruženja, kao i sredstava masovne komunikacije. Istraživanja potvrđuju i to da se rizik kušanja neke droge povećava što je mlada osoba više puta u situaciji u kojoj se droga nudi, ili u kojoj vidi druge kako to čine (Cerić i saradnici, 2007: 349).

Raniji istraživački rezultati (Hrnčić, 2009: 79), u cilju suzbijanja nasilničkog ponašanja u bliskim odnosima, ističu da je socijalizacijski zadatak porodice da, s jedne strane, nauči dijete da inhibira impulse koji dovode do povređivanja druge osobe, te da, s druge strane, razvija prosocijalne obrasce ponašanja koji će zadovoljiti kako lične tako i socijalne potrebe mlade osobe.

Rezultati ranijih istraživanja (Miković, 2004; Buljubašić, 2008; Nikolić i Joksić, 2011) pokazuju da u ukupnom kriminalitetu najviši procenat maloljetnih delinkvenata je orijentiran na činjenje imovinskih krivičnih djela, na koje otpada 4/5 počinjenih krivičnih djela od strane maloljetnika, dok rezultati našeg istraživanja pokazuju tendencije smanjenja učešća maloljetnika u činjenju ove vrste krivičnih djela.

I na kraju ovog dijela, razmatrajući suicidalna i autoagresivna ponašanja maloljetnika, a na osnovu određenih istraživanja (Wilson

i Herrnstein, 1997), može se izvesti zaključak da antisocijalno, odnosno delinkventno ponašanje u kombinaciji sa depresijom mlade osobe dovodi u stanje visokog rizika za suicidalna i autoagresivna ponašanja. Kod antisocijalnih, odnosno delinkventnih maloljetnika česti su oblici suicidalnog ponašanja impulsivnog tipa, kao što su visoko rizične aktivnosti uz zloupotrebu supstanci, praćeni karakterističnom nebrigom za vlastiti opstanak (Shaffer i sar., 1996: 339-348).

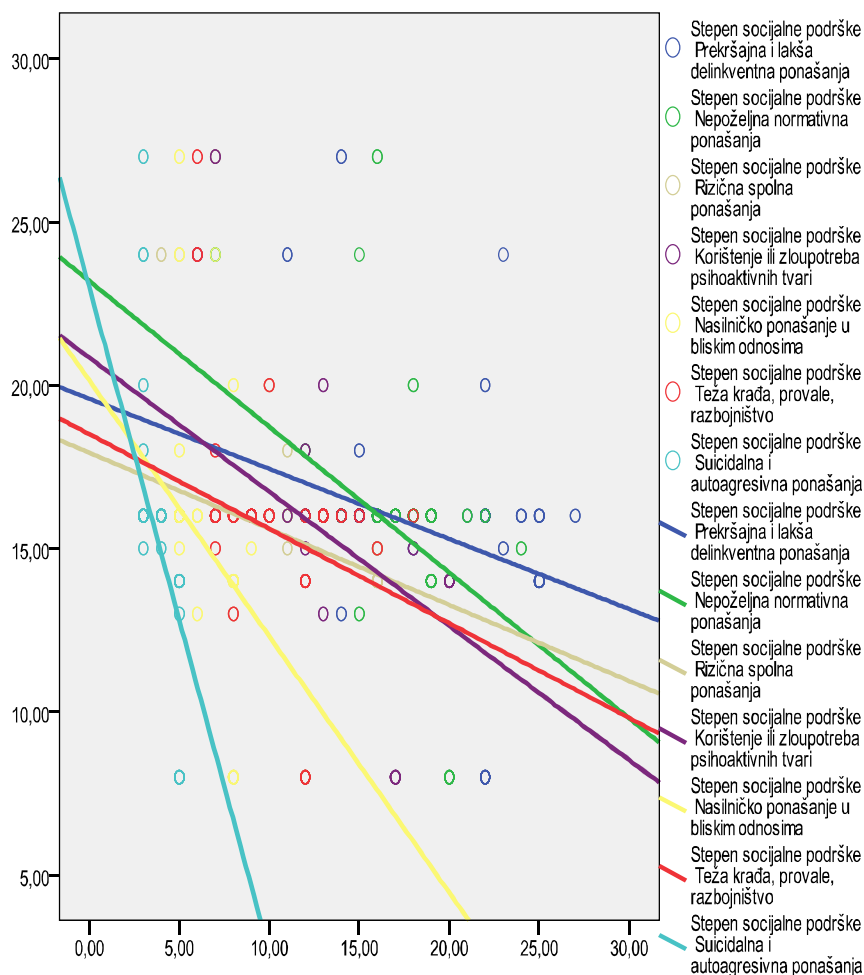
Odnos kvaliteta socijalne podrške i delinkventnog ponašanja maloljetnika

Kvalitetna socijalna podrška djetetu je jedan od bitnih uvjeta za postizanje uspjeha u procesu socijalizacije djece kao temeljnog faktora prevencije bilo kakvih devijacija u njihovom ponašanju, uključujući i delinkventna ponašanja. Danas živimo u društvu u kojem roditelji često nisu dovoljno angažirani u odgoju svoje djece jer se trude da osiguraju osnovnu egzistenciju i zadrže posao. Na taj način se smanjuje podrška porodice i podsticaji razvoju djece u najosjetljivijem dobu, a što se može reći i za druge sisteme u društvu na koje su djeca upućena (obrazovne, zdravstvene, sportske, ustanove kulture i slično). Sve to u cjelini predstavlja nezanemarljiv rizikofaktor za pojavu devijacija u ponašanju djece u nedostatku adekvatne socijalne podrške, prije svega iz porodice u kojoj odrasta.

U nedostatku adekvatne podrške odraslih, djeca traže podršku u vršnjacima koji su poput njih, jer imaju potrebu da pripadaju, da budu prepoznati i priznati od drugih, a to će najbolje dobiti u vršnjačkoj grupi, pri čemu kod djece sa poremećajima u ponašanju, u okviru vršnjačke grupe, može doći do usložnjavanja problema u ponašanju i, u konačnici, do delinkventnog ponašanja, odnosno vršenja krivičnih djela. U vezi s navedenim, takvom djetetu, kao i nedelinkventnoj djeci, kroz adekvatnu socijalnu podršku treba pružiti priliku da napravi drugačiji izbor i ohrabriti ga da ostane na tom putu, pri čemu je u takvom radu važno podsticati pozitivne osobine djeteta, njegove talente i pozitivna ponašanja, kako u porodičnom okruženju tako i u vršnjačkoj grupi i široj zajednici (Grujić, 2005: 23-24).

Iz grafikona 3 vidljivo je kako porast na skali stepena socijalne podrške prati pad na skalama prekršajnih i lakših delinkventnih ponašanja, nepoželjnih normativnih ponašanja,

rizičnih spolnih ponašanja, korištenja ili zloupotrebe psihoaktivnih tvari, nasilničkih ponašanja u bliskim odnosima, težih krađa, provala i razbojništava te suicidalnih i autoagresivnih ponašanja.

Grafikon 3. Odnos kvaliteta socijalne podrške i delinkventnog ponašanja maloljetnika

S ciljem utvrđivanja da li je predstavljena relacija statistički značajna, uradili smo korelacijsku analizu. Rezultati te analize (vidi korelacijsku matricu) pokazali su da postoji statistički značajna negativna povezanost kvaliteta socijalne podrške i delinkventnog ponašanja maloljetnika: maloljetni delinkventi sa višim stepenom socijalne podrške u statistički značajno manjoj mjeri manifestiraju prekršajna i lakša delinkventna ponašanja, nepoželjna normativna

ponašanja, rizična spolna ponašanja, korištenje ili zloupotrebu psihoaktivnih tvari, nasilnička ponašanja u bliskim odnosima, teže krađe, provale i razbojništva, te suicidalna i autoagresivna ponašanja.

Dobiveni istraživački rezultati potvrđuju ranije znanstvenoistraživačke spoznaje na osnovu kojih se moglo pretpostaviti da je stepen socijalne podrške statistički značajno povezan sa prekršajnim i lakšim delinkventnim ponašanjima (Nikolić i Joksić, 2011), nepoželjnim normativnim ponašanjem (Nikolić i Joksić, 2011), rizičnim spolnim ponašanjem (Wolf i Crocket, 2011), korištenjem ili zloupotrebom psihoaktivnih tvari (Cerić i saradnici, 2007), nasilničkim ponašanjem u bliskim odnosima (Hrnčić, 2009), težim krađama, provalama i razbojništvima (Miković, 2004; Buljubašić, 2008; Nikolić i Joksić, 2011), te suicidalnim i autoagresivnim ponašanjem (Wilson i Herrnstein, 1997).

Tabela 2. *Odnos kvaliteta socijalne podrške i delinkventnog ponašanja maloljetnika*

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Stepen socijalne podrške		-,338	-,440	-,324	-,546	-,423	-,316	-,588
2. Prekršajna i lakša delinkventna ponašanja	,000		,716	,703	,705	,667	,824	,602
3. Nepoželjna normativna ponašanja	,000	,000		,640	,631	,421	,766	,624
4. Rizična spolna ponašanja	,000	,000	,000		,857	,463	,738	,700
5. Korištenje ili zloupotreba psihoaktivnih tvari	,000	,000	,000	,000		,587	,689	,857
6. Nasilničko ponašanje u bliskim odnosima	,000	,000	,000	,000	,000		,468	,509
7. Teža krađa, provale, razbojništvo	,000	,000	,000	,000	,000	,000		,624
8. Suicidalna i autoagresivna ponašanja	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	

Napomena: Desno od dijagonale unesene su korelacije, a dolje lijevo njihova značajnost izražena u t-vrijednostima. Tri nule ukazuju na značajnost na nivou 0,0001.

Zaključak

Istraživački rezultati pokazuju izrazito nizak kvalitet socijalne podrške koju maloljetnici doživljavaju od strane njima bliskih osoba. Istraživački rezultat je zabrinjavajući, budući da rezultati

ranijih istraživanja potvrđuju kako nedovoljan kvalitet socijalne podrške kod maloljetnika dovodi do smanjivanja moći ovladavanja sobom i svijetom s ciljem zadovoljavanja potreba, što za posljedicu ima sukob između njihovih akcija i okoline, a što smanjuje osjećanje njihove prihvaćenosti u socijalnom kontekstu i povećava osjećaj smanjene sigurnosti i efikasnosti.

S druge strane, rezultati istraživanja pokazali su kako su kod ispitivanih maloljetnih delinkvenata najzastupljenija prekršajna i lakša delinkventna ponašanja; slijede nepoželjna normativna ponašanja; korištenje ili zloupotreba psihoaktivnih tvari; teža krađa, provale, razbojništvo; rizična spolna ponašanja; nasilničko ponašanje u bliskim odnosima, i posljednja su suicidalna i autoagresivna ponašanja.

Rezultati dosadašnjih znanstvenoistraživačkih spoznaja potvrđuju kako je nedovoljna socijalna podrška kod maloljetnika istaknuti faktor rizika antisocijalnog ponašanja u situacijama koje nisu dobro regulirane spoljašnjim pravilima. Stoga se izdvaja zaključak kako u funkciji prevencije delinkventnog ponašanja maloljetnika treba kreirati socijalnopedagoške preventivne projekte u koje bi bili uključeni faktori socijalne podrške. Kako se pokazalo da su za viši kvalitet socijalne podrške kod maloljetnika nužan uvjet adekvatna osjetljivost i responsivnost roditelja u praćenju djetetovog ponašanja i prepoznavanju djetetovih potreba, te komplementarnog reagiranja roditelja u pravcu zadovoljavanja dječjih potreba, nameće se potreba ciljanog programskog socijalnopedagoškog djelovanja u pravcu razvijanja senzibiliteta roditelja u kreiranju kvalitetne socijalne podrške mladim osobama.

Rezultati ovog istraživanja potvrđuju ranije znanstvenoistraživačke spoznaje o povezanosti kvaliteta socijalne podrške i delinkventnog ponašanja maloljetnika, jer se pokazalo da postoji statistički značajna povezanost kvaliteta socijalne podrške i delinkventnog ponašanja maloljetnika: da maloljetni delinkventi sa višim stepenom socijalne podrške u statistički značajno manjoj mjeri manifestiraju prekršajna i lakša delinkventna ponašanja, nepoželjna normativna ponašanja, rizična spolna ponašanja, korištenje ili zloupotrebu psihoaktivnih tvari, nasilnička ponašanja u bliskim odnosima, teže krađe, provale i razbojništva, te suicidalna i autoagresivna ponašanja.

Socijalnopedagoški posmatrano, a na osnovu navedenih rezultata istraživanja odnosa kvaliteta socijalne podrške i delinkventnog ponašanja maloljetnika, izdvaja se zaključak kako je

osnaženje kvaliteta socijalne podrške maloljetnicima najdirektnije u funkciji prevencije njihovog delinkventnog ponašanja.

Literatura

- Abbey, A., Abramis, D., & Caplan, R. (1985). Effects of different sources of social support and social conflict on emotional well-being. *Basic and Applied Social Psychology*, 6, 111-129.
- Buljubašić, S. (2008). *Maloljetnička delinkvencija*, Sarajevo: Arka Press.
- Cerić, I., Oruč, L., Salihović, H. i Mehić, B. (2007). *Zloupotreba psihoaktivnih supstanci i lijekova*, Sarajevo: Medicinski fakultet.
- Grujić, Z. (2005). *Prevencija maloljetničke delinkvencije*, Beograd: Revija za krivično pravo i kriminologiju.
- Hrnčić, J. (2003). Pregled faktora rizika antisocijalnog ponašanja mladih (uticaji u okviru porodice). *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 41, 2-3:43-72.
- Hrnčić, J. (2009). *Prestupništvo mladih rizici, tokovi i ishodi*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Jašović, Ž. (1991). *Kriminologija maloljetničke delinkvencije*, Beograd: Naučna knjiga.
- Jessor, R. (1991). Risk behavior in adolescence: A psychosocial framework for understanding and action. *Journal of Adolescent Health*, 12, 597-605.
- Lyons-Ruth, K., Connell, D., Zoll, D. & Stahl, J. (1987). Infants at social risk: Relations among infant maltreatment, maternal behavior, and infant attachment behavior. *Developmental Psychology*, 23, 223-232.
- Miković, M. (2004). *Maloljetnička delinkvencija i socijalni rad*, Magistrat, Sarajevo: "EDITO CIVITAS".
- Nikolić, Z. i Joksić, I. (2011). *Maloljetnička delinkvencija*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Nikolić, Z. i Joksić, I. (2011). *Maloljetnička delinkvencija*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Patterson, G.R., Reid, J.B. & Dishion, T.J. (1992). *Antisocial boys*, Eugene, OR: Castalia Publishing Company.
- Patterson, G.R., Stouthamer-Loeber, M. (1984). The correlation of family management practices and delinquency. *Child Development*. 55: 1299-1307.

- Petrović, B. i Meško, G. (2004). *Kriminologija*, Sarajevo: Pravni fakultet.
- Ricijaš, N., Krajcer, K., & Bouillet, D. (2010). Rizična ponašanja zagrebačkih srednjoškolaca– razlike s obzirom na spol. *Odgojne znanosti*, 12(1), 45-63.
- Ručević, S., Ajduković, M. i Šincek, D. (2009). Razvoj Upitnika samoiskaza rizičnog i delikventnog ponašanja mladih, *Kriminologija i socijalna integracija*. Vol. 17, 1, 1-96.
- Shaffer, D., Gould, M. S., Fisher, Trautman, P., Moreau, D., Kleinman, M., & Flory, M. (1996). Psychiatric diagnosis in child and adolescent suicide. *Archives of General Psychiatry*, 53, 339-348.
- Wilson, J.Q. & Herrnstein, R.J. (1997), Crime as a choice. In: Cordella, P., Siegel, L. (Ed.), *Readings in Contemporary Criminological Theory*. Boston: Northeastern University Press.
- Wolf, J.M. & Crocker, J.L. (2011). The role of Deliberative Decision Making Parenting and friends in Adolescent Risk Behaviors. *Journal of Youth and Adolescence*.

A SOCIO-PEDAGOGICAL ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE QUALITY OF SOCIAL SUPPORT AND JUVENILE DELINQUENT BEHAVIOR

Jakub Hasić, MA

Izet Pehlić, PhD

Suad Orlić, PhD

Abstract

The aim of this research was to establish the relationship between social support and juvenile delinquent behavior after the juvenile delinquents' assessment of the quality of social support. The research was carried out employing a method of theoretical analysis and a descriptive-analytical survey method. A Social Support Scale (Abbey, Abramis and Caplan, 1985) and a Youth Self-Reported Delinquency and Risk Behaviors Questionnaire (Ručević, Ajduković and Šincek, 2009) were used as the research instruments.

The research sample consisted of 205 juveniles from Zenica-Doboj Canton who had at least once committed a felony or misdemeanor.

The research results suggested that juvenile delinquents receiving a higher level of social support are statistically significantly less likely to exhibit all forms of delinquent behaviors: misdemeanor and less serious forms of delinquency, undesirable normative behaviors, risky sexual behaviors, the use or abuse of psychoactive substances, violent behavior within close relationships, theft, burglary, robbery, suicidal and self-aggressive behaviors.

It was concluded that strengthening the quality of social support contributes to the prevention of juvenile delinquent behavior.

Keywords: social support, juvenile delinquency, risk factors, prevention of behavioral disorders

م ر. يعقوب حاسيتش ، ادارة الشرطة وزارة الداخلية زينيتسا
 أ.د. عزت بهليتش ، كلية التربية الاسلامية في جامعة زينيتسا
 د. سعاد اورليتش ، وزارة الداخلية ، كانتون زينيتسا – دوبوي

التحليل التربوي الاجتماعي للعلاقة بين نوعية الدعم الاجتماعي والسلوك المنحرف للأحداث

ملخص

الهدف من هذا البحث هو اقامة علاقة بين الدعم الاجتماعي والأشكال المنحرفة لسلوك الأحداث بعد تقييم نوعية الدعم الاجتماعي المقدم الى الجانحين الأحداث. في البحث تم استخدام طريقة التحليل النظري وطريقة المسح الوصفي – التحليلي . وتم استخدام مقياس درجة الدعم الاجتماعي (آبي ، أبراميس وكابلان ، 1985) و استبيان الأدلة الذاتية للسلوك المخوف بالمخاطر والجانح (روتشفيتش ، أيدوكوفيتش و شينيتسك ، 2009) كأدوات بحثية.

تكونت عينة البحث من 205 قاصرا من كانتون زينيتسا – دوبوي من الذين ارتكبوا جريمة جنائية أو جنحة واحدة على الأقل في حياتهم .

أظهرت نتائج البحث أن الجانحين الأحداث الذين يتمتعون بدرجة عالية من الدعم الاجتماعي أقل دلالة احصائيا في جميع أشكال السلوك المنحرف : السلوك الجانح وسوء التصرف ، السلوك المعياري غير المرغوب فيه ، السلوك الجنسي الخطير ، استخدام أو إساءة استخدام المؤثرات النفسية ، السلوك العنيف في العلاقات الوثيقة ، حالات السرقة والسطو واللصوصية ، الانتحار والسلوك العدواني.

خلص البحث الى استنتاج مفاده أن تعزيز نوعية الدعم الاجتماعي يعمل على منع السلوك الجانح للأحداث .

الكلمات المفتاحية : الدعم الاجتماعي ، جنوح الأحداث ، عوامل الخطر ، الوقاية من الاضطرابات السلوكية